

POLSKA W CZASACH SASKICH

1. Elekcja Augusta II Wettina (1697 – 1733)

O tron polski po śmierci Jana III Sobieskiego starało się dwóch kandydatów: księżę francuski Conti i elektor saski Fryderyk I August. W 1697 roku elektor saski wkroczył z wojskiem do Rzeczypospolitej i koronował się na króla przyjmując imię **Augusta II Mocnego**. – Rzeczpospolita połączyła się unią personalną z Saksonią. Saksonia – była jednym z największych i najpotężniejszych księstw Rzeszy. Celem polityki Augusta II Mocnego było umocnienie autorytetu królewskiego i doprowadzenie do absolutyzmu monarszego. Miały temu służyć reformy ustrojowe, które zaproponował król. Sejm z 1699 r. nie uchwalił jednak proponowanych reform. Oprócz tego August II pragnął wykorzystać swoją elekcję do umocnienia pozycji dynastii Wettinów w Europie.

2. Rządy Augusta II Mocnego

a) wojna północna 1700 – 1721 i jej skutki dla Rzeczypospolitej

- Rosja, Dania, Brandenburgia i Saksonia w 1699 r. zawiązały sojusz zwany **Ligą Północną** wymierzony przeciwko Szwecji. August II chciał zdobyć Inflanty, które Rzeczpospolita utraciła w XVII wieku. Z jednej strony chciał wywiązać się z pactów conventów (obietnic, które złożył szlachcie), z drugiej strony liczył na to, że na nowych ziemiach będzie mógł utworzyć dziedziczne księstwo Wettinów. Odzyskanie Inflant wzmocniłoby prestiż monarchy w państwie co mogło umożliwić reformy. Rosja chciała uzyskać Estonię i dostęp do Morza Bałtyckiego. Liga Północna w 1700 r. wypowiedziała wojnę Szwecji.
- August II Mocny przystąpił do wojny bez zgody sejmiku Rzeczypospolitej. Król szwedzki był znakomitym wodzem – zajął Estonię, pokonał Danię, a później zaatakował ziemie Rzeczypospolitej. Od tej pory działania wojenne przesunęły się na tereny I RP, a jej ziemie uległy znacznemu spustoszeniu, mimo że państwo polskie nie było stroną w wojnie.
- W **1704 r.** zawiązano na ziemiach polskich dwie konfederacje:
  1. Szlachta, która popierała Karola XII, zawiązała **konfederację w Warszawie i zdetronizowała Augusta II**. Na tron powołano **Stanisława Leszczyńskiego**, wojewodę poznańskiego, wiernego sojusznika Szwecji.
  2. Szlachta wierna Augustowi II zawiązała **konfederację w Sandomierzu** i porosiła o pomoc cara Piotra I Wielkiego.

W **1705 r.** zwolennicy Leszczyńskiego i Karola XII podpisali ze Szwecją **traktat sojuszniczy w Warszawie**. Był to sojusz, w którym dominująca pozycję uzyskali Szwedzi.

- Ze względu na zajęcie Saksonii przez Szwedów **August II** w 1706 roku **abdykował**.
- W 1709 roku Piotr I Wielki (car Rosji) pokonał Karola XII w bitwie pod Połtawą co odwróciło losy wojny. Od tej pory dominującą pozycję w tej części Europy zyskuje Rosja, a Szwecja traci na znaczeniu. Po porażce Szwecji Stanisław Leszczyński musi opuścić kraj, do którego wraca August II Mocny. Król pragnął wprowadzić reformy, które doprowadziłyby do przekształcenia ustroju w monarchię absolutną. W 1713 r. król wprowadził na ziemie polskie wojska saskie by przeprowadzić niepopularne reformy. Napotkał na olbrzymie opór szlachty, która zawiązała w **1715 roku konfederację w Tarnogrodzie**. Na rozjemcę sporu poproszono Piotra I. Ostatecznie podpisano **traktat warszawski** między Saksonią a Rzeczypospolitą. Postanowienia:
  - Wojska saskie mają opuścić Rzeczypospolitą z wyjątkiem gwardii królewskiej
  - Ministrowie sascy nie mogą podejmować decyzji w sprawach polskich
  - Król nie może wyjeżdżać z Polski na długie okresy czasu.

Tekst tego traktatu przyjęty został na sejmie w **1717 roku** – tzw. **sejm niemy**.

Na sejmie niemym uchwalono kilka reform, korzystając z tego, że nikt na nim nie mógł zabrać głosu. Reformy sejmku niemego:

- uchwalono powołanie stałego, zawodowego wojska w liczbie 24 tysięcy
- zmniejszono uprawnienia hetmanów
- uchwalono stałe podatki na wojsko z dóbr królewskich, szlacheckich duchownych
- zmniejszono uprawnienia sejmików ziemskich na rzecz sejmku

b) stosunek władz ościennych do Rzeczypospolitej

- Początkowo państwa europejskie nie zdawały sobie sprawy ze słabości państwa polskiego. Pierwszym przejawem słabości RP było to, że działania wojenne toczyły się na terenie RP, mimo że państwo polsko – litewskie nie brało bezpośredniego udziału w wojnie. Od tej pory państwa ościenne będą się wtrącać w wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej.
- Jawnym wtrącaniem się obcych państw w sprawy RP była interwencja Piotra I, po zawarciu konfederacji tarnogrodzkiej, jako mediatora i głównego organizatora sejmiku niemieckiego
- Sam fakt powstania dwóch stronnictw w czasie wojny popierających Karola XII (lub Stanisława Leszczyńskiego) czy Augusta II był inspirowany przez obce dwory
- Ingerencja państw obcych w sprawy polskie zmniejszyła się po 1717 roku. Ponownie obca dyplomacja zaczęła wtrącać się w wewnętrzne sprawy RP pod koniec panowania Augusta II, w związku z nową elekcją.

3. Elekcja po śmierci Augusta II Mocnego.

Zanim zmarł August II wiadomo było, że o tron polski będą ubiegać się jego syn August III Wettin i Stanisław Leszczyński. Rosja i Austria zaniepokojone popularnością Leszczyńskiego zawarły w 1732 r. traktat zwany **traktatem Loewenwelda** lub traktatem trzech czarnych orłów – Rosja i Austria włączając w to Prusy zdecydowały, że nie dopuszczą do wyboru Leszczyńskiego na tron polski i przeprowadzą elekcję własnego kandydata, Portugalczyka.

Po śmierci Augusta II zebrał się sejm konwokacyjny, który podjął uchwałę, że żaden cudzoziemiec nie może zasiąść na tronie RP. W tym przypadku **na króla RP** został wybrany „Piast” – **Stanisław Leszczyński**. Wybrano go bardzo dużą ilością głosów.

Rosja i Austria postanowiły poprzeć syna Augusta II – **Augusta III**. Udzieliły mu militarnej pomocy i przeprowadziły jego elekcję zaledwie 1000 głosami. Doszło więc do **podwójnej elekcji**. Wskutek tego wybuchła **polna wojna sukcesyjna** między Francją, popierającą Leszczyńskiego Austrią i Rosją. Leszczyński schronił się w Gdańsku skąd udało mu się uciec. W 1735 r. Leszczyński abdykował gdy utracił poparcie Francji. Szlachta polska popierająca Leszczyńskiego zawiązała konfederację w Dzikowie pod Sandomierzem. Konfederaci zostali jednak pokonani przez wojska rosyjskie. **Sejm pacyfikacyjny** doprowadził do uznania Augusta III królem Rzeczypospolitej dopiero w 1736 r.

4. Rządy Augusta III

- **Utrwalenie rządów oligarchii magnackiej.**
Po sejmie pacyfikacyjnym nie zakończył się uchwałami ani jeden sejm – fiasco poniosło aż 13. Sejmy były zrywane wskutek „liberum veto”, lub były przeciągane ponad 6 tygodni i nie kończyły się uchwaleniem konstytucji. Zrywanie i przeciąganie obrad sejmiku ponad ustawowy okres, było inspirowane przez dwa obozy magnackie walczące o władzę w kraju. Był to **obóz Potockich** wspierany przez Francję i Austrię oraz „**Familia**” popierana przez Rosję i działająca zgodnie z jej interesami. „Polska nierządem stoi” – to zdanie najlepiej ilustruje ówczesne koncepcje polityczne. Państwa ościenne chciały utrzymać status quo gdyż było im to na rękę – mogły wykorzystać osłabienie i anarchię RP.
- **Upadek gospodarczy RP**
Zła sytuacja gospodarcza Rzeczypospolitej była skutkiem wojen siedemnastowiecznych i zacofania polskiego systemu gospodarczego. Po wojnie północnej, w latach 1720 – 1733 Rzeczpospolita zaczęła powoli odbudowywać swoją zniszczoną gospodarkę. Potrzebne jednak były zdecydowane reformy gospodarcze. Jednocześnie po wojnie siedmioletniej Prusy uzyskały Śląsk dzięki czemu Saksonia straciła połączenie gospodarcze z Rzeczypospolitą. Miasta królewskie podupadły ekonomicznie i utraciły w znacznej mierze swoją niezależność. W miastach funkcjonowały jurydyki – wydzielone dzielnice miejskie należące do szlachty. Chłop od wieków przypisany do ziemi nie widział sensu w ciężkiej pracy. Był pozbawiony inicjatywy i przedsiębiorczości. Spadała wydajność i zmniejszały się plony.
- **Upadek kulturalny**

Jednym z postanowień sejmu konwokacyjnego z **1733 r.** było **pozbawienie praw dysydentów** (innowierców). Od tej pory nie mogli oni zasiadać w sejmie, trybunale i innych urzędach cywilnych. Było to wyraz nienawiści do wszystkiego co obce. Wszystkie państwa ościenne RP z wyjątkiem Austrii były państwami o innej religii : Rosja – prawosławie, Prusy – protestantyzm, Turcja – islam, Szwecja – protestantyzm. Wprowadzając ten przepis chciano uniemożliwić zagarnięcie tronu przez kandydata Rosji . Był on jednak dowodem na nietolerancję szlachty polskiej w XVIII wieku. i ciemnotę szerokich mas szlacheckich. Dewocja stała się wówczas bardzo popularna. Szerzył się wówczas fanatyzm religijny, upadła nauka opierająca się na innej bazie niż Kościół katolicki. Młodzież szlachecka przestała pobierać nauki na zagranicznych uniwersytetach gdzie mogli zapoznać się z „wywrotowymi” poglądami. Akademia Krakowska i liczne gimnazja podupadły. Jezuici założyli cztery wyższe kolegia i kontrolowali 50 szkół na terenie całego kraju. Nie mieli większej konkurencji od czasu gdy za Władysława IV wygnano arian z kraju, zamknięto szkoły protestanckie, a Akademia Zamoyska upadła ze względu na brak funduszy. W XVIII wieku w Rzeczypospolitej działały tylko szkoły katolickie, które wpajały szlachcie przestarzałe poglądy, broniąc młodzież przed herezją i niewiarą. Dlatego szlachta polska żyła w ciemnocie. Nowoczesna myśl społeczna i polityczna, w której obywatele działają zgodnie z interesem państwa, na czele którego stoi oświecony monarcha, rządzący silną ręką krajem, były dla nich nie do przyjęcia. Klóczyli się z przekonaniem o wyjątkowości polskiego systemu politycznego i złotą wolnością szlachecką.

▪ **Oslabienie RP**

Zdawano sobie sprawę, że należy przeprowadzić reformy skarbowo – wojskowe. Ponieważ projekty reform przygotowywał jeden z obozów politycznych, drugi próbował je torpedować i doprowadzić do upadku. Korzystały z tego tylko państwa obce, którym wzmocnienie RP nie było na rękę. Polityka Rosji, Austrii, Prus czy Francji zakładała utrzymanie równowagi w Europie Środkowo – Wschodniej by móc się rozwijać na Zachodzie czy Północy. Pod koniec życia Augusta III RP była krajem zależnym od obcych mocarstw, bez silnej władzy centralnej, ze słabą armią, o niskim poziomie gospodarczym. Masy szlacheckie rządzące RP miały niską świadomość obywatelską – prywatnie i kieszeń pełną złotych monet była ważniejsza od dobra RP.

▪ **Obozy polityczne przed śmiercią Augusta III**

- **Obóz Potockich** – reprezentował interesy magnaterii. Na czele tego obozu stali: hetman Branicki, Karol Radziwiłł Panie Kochanku i Potoccy. Było to stronnictwo zachowawcze, które nie chciało dopuścić do zmian systemu politycznego RP i pragnęło po śmierci Augusta III osadzić na tronie jego syna.
- Obóz zwany **Familia** – w jego skład wchodził Michał i August Czartoryscy, Andrzej Załuski. Reprezentowali interesy Rosji – np. w początkowym okresie rządów Augusta III nie dopuścili do przeprowadzenia reformy wojskowej działając w interesie Rosji. W późniejszym okresie zaproponowali szereg reform wojskowo – skarbowych. Wielkie nadzieje wiąźali z rosyjskim księciem Piotrem i księżniczką Katarzyną. Uważali, że będą oni skłonni wspomagać ich w zreformowaniu RP. Program reform Familii obejmował: zniesienie złotej wolności i liberum veto, stworzenie silnej władzy centralnej, umocnienie pozycji króla i stworzenie nowoczesnego rządu.